

Äitien kotihoidon tuen käytössä näkyvät niin työtilanne kuin hoivaihanteet – Perhevapaakyselyn 2022 tuloksia

PÄÄLÖYDÖKSET

- 1–2-vuotiaiden lasten äideistä joka neljännellä ei ollut äitiysvapaan alkaessa voimassa olevaa työsuhdetta tai yritystoimintaa.
- Vailla työsuhdetta olevat äidit käyttivät tai suunnittelivat käyttävänsä kotihoidon tukea pidempään.
- Äitien omista perusteluissa kotihoidon tuen käytölle korostuivat työn puuttumisen sijaan halu olla lapsen kanssa sekä pitkän kotihoidon ihanne.
- Kotihoidon tärkeyttä lapselle korostivat etenkin pitkään kotihoidon tukea käyttävät ja äitiysvapaalle vailla työsuhdetta jääneet äidit.
- Varsinkin työsuhteesta äitiysvapaalle jääneille lapsen kotihoito oli myös kaivattu tauko työelämästä.

Johanna Närvi

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Anu Kinnunen

Kelan tutkimus

Johanna Lammi-Taskula

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Anneli Miettinen

Kelan tutkimus

Miia Saarikallio-Torp

Kelan tutkimus

Suomalaisessa lastenhoidon politiikassa on tavoitteena yhtäältä edistää vanhempien työllisyyttä ja sukupuolten tasa-arvoa, toisaalta tarjota perheille mahdollisuus valita lapsen hoitomuoto. Lapsen hoitoa kotona tuetaan vanhempainvapaiden jälkeen kotihoidon tuella, jota perhe voi saada vaihtoehtona alle 3-vuotiaan lapsen osallistumiselle varhaiskasvatukseen. Tässä analyysissä tarkastelemme 1–2-vuotiaiden lasten äitien kotihoidon tuen käyttöä ja käytön perusteluja. Selvitämme lisäksi, miten äitien työmarkkina-asema heijastuu kotihoidon tukijaksojen kestoon ja käytön perusteluihin. Aineistona on Kelan ja THL:n toteuttama Perhevapaakysely 2022, jonka vastaajina on yli 1800 äitiä. Aineisto kerättiin loppukevällä 2022.

Ristiriitainen kotihoidon tuki

Vanhempien, etenkin äitien, keskuudessa kotihoidon tuki on ollut suosittu: sitä käytetään valtaosassa perheistä ainakin joitakin kuukausia. Vuonna 2018 syntyneiden lasten äideistä 87 prosenttia oli ollut kotihoidon tuella ennen lapsen 3-vuotispäivää. Puolet tukea käyttäneistä äideistä oli hoitanut lasta kotihoidon tuella enintään 11 kuukautta, puolet tätä pidempään. (Miettinen & Saarikallio-Torp 2023.) Pitkien, vähintään 13 kuukautta kestäneiden tukijaksojen osuus on kuitenkin tasaisesti vähentynyt viime vuosina (Kela 2021). Kotihoidon tuen kannatus on myös vankkaa, sillä vain harva vanhempi olisi valmis luopumaan siitä kokonaan, joskin tuen lyhentäminen tai leikkaaminen saa vanhempien keskuudessa jonkin verran kannatusta (Saarikallio-Torp ym. 2020).

Kotihoidon tukea on arvosteltu varsinkin sen työllisyysvaikutusten ja sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Tuen käyttäjistä valtaosa, yli 90 prosenttia, on naisia. Pitkät poissaolot työelämästä heikentävät naisten asemaa työmarkkinoilla ja pienentävät äitien eläkekertymää (Österbacka & Räsänen 2022, Koskenvuori 2016, Kosonen 2014, Peutere ym. 2014). Kotihoidon tuen matala korvaustaso on yhteydessä lapsiperheköyhyyteen: hieman useampi kuin joka kymmenes kotihoidon tukea saavista talouksista saa samanaikaisesti myös toimeentulotukea (Korpela 2018). Elokuussa 2022 voimaan tullut perhevapaauudistus uudisti vanhempainvapaat mutta jätti kotihoidon tuen entiselleen. Kotihoidon tuen uudistamista on esitetty useampaan otteeseen 2000-luvulla, myös esimerkiksi sosiaaliturvakomiteassa (Valtioneuvosto 2023).

Aiemman tutkimuksen mukaan kotihoidon tuen käyttöä määrittävät sekä rakenteelliset että ideologiset tekijät. Kotihoidon tukea käyttävät muita pidempään matalasti koulutetut sekä heikossa työmarkkina-asemassa olevat äidit (Miettinen & Saarikallio-Torp 2023, Närvi 2017). Lapsen hoito kotihoidon tuella saattaakin olla vanhemmalle vaihtoehto työttömyydelle. Toisaalta myös muun muassa äitiyttä ja lapsen etua koskevat ihanteet, epäily varhaiskasvatuksen laadusta tai työelämän työntekijät kuten työn fyysinen tai henkinen kuormittavuus heijastuvat perheiden lastenhoidon ratkaisuihin (Mattila 2019, Närvi 2017, Repo ym. 2022). Tämä julkaisu tarjoaa kotihoidon tuesta käytävään keskusteluun tuoretta tietoa etenkin pitkiä kotihoidon tukiauksia käyttävien äitien työtilanteesta. Kyselytutkimus antaa tietoa myös äitien omista kokemuksista ja perusteluista tuen käytölle.

Äitien kotihoidon tuen käyttö ja sitä koskevat suunnitelmat

Perhevapaakysely kohdennettiin 1–2-vuotiaiden lasten vanhemmille, ja kysymykset perhevapaiden käytöstä koskevat tätä lasta. Kutsumme tätä lasta "kohdelapseksi" erotuksena perheen mahdollisista muista lapsista. Osa äideistä oli kyselyhetkellä juuri jäänyt kotihoidon tuelle, ja osa jo palannut takaisin työelämään.

Näin tutkimus tehtiin:

Perhevapaakysely 2022 toteutettiin Kelan ja THL:n yhteistyönä. Kyselyn kohteena olivat vuosina 2019–2021 syntyneiden, kyselyhetkellä 10–33 kuukauden ikäisten eli noin 1–2-vuotiaiden lasten vanhemmat, jotka olivat käyttäneet tuolloin voimassa olleen perhevapaajärjestelmän mukaisia vapaita.

Sähköisesti toteutettuun valtakunnalliseen kyselyyn vastasi 1827 äitiä ja 1524 isää (vastausasteet 36 ja 22 %). Äitien perusjoukkoon verrattuna kyselyyn olivat vastanneet hieman useammin iältään vanhemmat äidit ja yhden lapsen äidit, ja harvemmin nuoret äidit tai äidit, joilla oli vähintään kolme lasta. Aineistoa korjattiin painokertoimella, joka huomioi vastaajan ja kohdelapsen iän lisäksi lapsiluvun sekä asuinalueen (hyvinvointialue).

Kyselytutkimus kuuluu ”Työn muuttuvat muodot, perhevapaat ja työn ja perheen yhteensovittaminen” -tutkimukseen, jonka toteuttavat THL ja Kelan tutkimus vuosina 2022–2024. Hanke on saanut rahoitusta Työsuojelurahastolta. Hankkeessa tutkimme äitien ja isien työn ja perhe-elämän yhteensovittamista sekä perhevapaiden käyttöä, motiiveja ja esteitä. Hanke on jatkoa THL:n ja Kelan perhevapaiden käyttöä kartoittaneille tiedonkeruulle vuosina 2001, 2006 ja 2013.

Taulukko 1. Äitien kotihoidon tuen käyttö ja käytön pituus (toteutunut ja suunniteltu)

Oliko äiti ollut lapsen kanssa kotona kotihoidon tuella (n = 1824)	%	Kuinka monta kuukautta äiti oli ollut tai aikoi kaikkiaan olla kotihoidon tuella tämän lapsen kanssa (n = 1400)	%
Kyllä, olin aikaisemmin	41	1–12 kk	68
Kyllä, olen parhaillaan	38	yli 12 kk	32
En, mutta aion olla	1	Yhteensä	100
En, enkä aio olla	16		
En, enkä osaa vielä sanoa	4		
Yhteensä	100		

Lähde: Kelan ja THL:n Perhevapaakysely 2022

Kyselyyn vastanneista äideistä lähes 80 prosenttia oli ollut aiemmin tai oli kyselyhetkellä kotona hoitamassa lasta kotihoidon tuella (taulukko 1). Noin viisi prosenttia äideistä joko aikoi myöhemmin jäädä kotihoidon tuelle tai ei ollut vielä varma päätöksestään. 16 prosenttia äideistä ilmoitti, ettei ole käyttänyt tai aikeissa käyttää kotihoidon tukea.

Koska melko moni äiti oli vielä kyselyn toteutushetkellä kotihoidon tuella, pyysimme kaikkia tukea käyttäneitä tai sen käyttöä suunnittelevia vastaajia arvioimaan, kuinka pitkään he olivat jo käyttäneet tai aikoivat kaikkiaan käyttää kotihoidon tukea. Tarkastelemme näiden äitien osalta tukijakson toteutunutta tai suunniteltua kokonaispituutta eli sitä, käyttäkö äiti kotihoidon tukea 1–12 kuukautta vai enemmän kuin 12 kuukautta. Kotihoidon tukea käyttävistä äideistä kaksi kolmasosaa ilmoitti käyttävänsä kotihoidon tukea kokonaisuudessaan korkeintaan 12 kuukautta ja noin kolmannes arvioi käyttävänsä tukea yli 12 kuukautta (taulukko 1).

Äidin työtilanne ennen äitiysvapaalle jäämistä

Lähes kolme neljäsosaa (70 %) äideistä oli ennen kohdelapsesta äitiysvapaalle jäämistään ollut työssä palkansaajana. Aiemmin syntynyttä lasta hoiti kotona noin 13 prosenttia äideistä. Yrittäjänä tai freelancerina oli toiminut 4 prosenttia äideistä, ja 8 prosenttia oli opiskelijoita. Työttömänä tai lomautettuna ennen äitiysvapaalle jäämistään oli ollut 4 prosenttia äideistä. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Äitien pääasiallinen toiminta ennen lapsen syntymää, % (n=1822)

Palkansaaja, työsuhde voimassa äitiysvapaalle jäädessä	64
Palkansaaja, ei voimassa olevaa työsuhdetta äitiysvapaalle jäädessä	6
Oli työssä yrittäjänä / ammatinharjoittajana	4
Kotona hoitamassa aiemmin syntynyttä lasta, voimassa oleva työsuhde tai yrittäjä	6
Kotona hoitamassa aiemmin syntynyttä lasta, ei voimassa olevaa työsuhdetta/yrittäjyyttä	7
Oli opiskelija	8
Oli työtön tai lomautettu	4
Jokin muu ¹	2
Yhteensä	100

¹ Jokin muu -luokassa on esimerkiksi pitkäaikaissairaita tai työkyvyttömyyseläkkeellä olevia. Lisäksi osa yhdisti useampaa toimintaa kuten ansiotyötä tai opiskelua ja lapsenhoitoa tai työttömyyttä.

Lähde: Kelan ja THL:n Perhevapaakysely 2022

Mikä kotihoidon tuki?

Kotihoidon tuki on tarkoitettu alle 3-vuotiaille lapsille, jotka eivät ole kunnan järjestämässä varhaiskasvatuksessa. Tukea haetaan Kelasta. Kotihoidon tukeen kuuluu hoitoraha, hoitolisä ja mahdollinen kuntalisä kotikunnasta riippuen.

Kotihoidon tuen hoitoraha on ansiotuloista riippumaton etuus ja sen määrä oli 362,61 euroa kuukaudessa vuonna 2022. Mikäli perheessä on useampia kotona hoidettavia alle kouluikäisiä lapsia, näistä maksettava hoitoraha on 69,76–108,56 euroa kuukaudessa (vuonna 2022). Hoitolisää maksetaan pienituloisille perheille ja sen määrään vaikuttavat perheen tulot ja perhekoko.

Lisää kotihoidontuesta [Kotihoidon tuki](#) | [Henkilöasiakkaat](#) | [Kela](#)

Palkansaajilta, lomautetuilta ja ennen kohdelapsen syntymää hoitovapaalla olleilta äideiltä kysyttiin lisäksi työsuhdetilannetta äitiysvapaalle jäämisen aikaan. Kaikista kyselyyn vastanneista äideistä lähes kolmella neljästä (74 %) oli äitiysvapaan alkaessa joko ollut voimassa oleva työsuhde, tai äiti oli toiminut yrittäjänä. Joka neljäs äiti ei siis äitiysvapaan alkaessa joko ollut työelämässä tai hänen työsuhteensa päättyi ennen vapaan alkua.

Äitien työsuhdetilanne ja kotihoidon tukijakson pituus

Äidin työsuhdetilanne on yhteydessä siihen, kuinka pitkään lasta hoidetaan kotona. Kotihoidon tukijakson toteutunut tai suunniteltu pituus oli selkeästi lyhyempi niillä äideillä, joilla oli ollut voimassa oleva työsuhde äitiysvapaalle jäädessään (taulukko 3). Vastaavasti ne äidit, jotka eivät olleet olleet töissä tai joiden työsuhde oli päättynyt ennen äitiysvapaan alkua, olivat käyttäneet tai suunnittelivat käyttävänsä kotihoidon tukea pidempään. Yrittäjinä toimineet äidit sijoittuivat näiden kahden ryhmän väliin. Äidin työsuhdetilanne heijastui myös siihen, oliko äiti ylipäätään käyttänyt tai aikeissa käyttää kotihoidon tukea. Hieman yllättäen niiden äitien osuus, jotka eivät aikoneet käyttää lainkaan kotihoidon tukea, oli hieman suurempi vailla työsuhdetta olleiden tai yrittäjinä toimineiden äitien keskuudessa kuin niillä äideillä, jotka olivat jääneet äitiysvapaalle voimassa olevasta työsuhdesta.

Taulukko 3. Äitien työsuhdetilanne ja kotihoidon tukikauden pituus (toteutunut ja suunniteltu tuen käyttö), %

	0 kk	1–12 kk	yli 12 kk	Yhteensä	(n)
Työsuhde voimassa äitiysvapaalle jäädessä	16	62	22	100	(1243)
Yrittäjä	22	52	26	100	(66)
Ei voimassa olevaa työsuhdetta äitiysvapaalle jäädessä ^a	20	42	38	100	(380)
Kaikki ^b	17	56	27	100	(1689)

^a Ei voimassa olevaa työsuhdetta -luokka sisältää henkilöitä, jotka olivat esimerkiksi opiskelijoita, työttömiä tai hoitamassa lasta kotona ilman työsuhteen voimassaoloa.

^b Tarkasteluun ei sisällytetty henkilöitä, jotka eivät olleet vielä käyttäneet kotihoidon tukea, eivätkä tienneet tulevatko sitä käyttämään.

Lähde: Kelan ja THL:n Perhevapaakysely 2022

Äitien perustelut kotihoidon tuen käytölle

Äitien lapsen kotihoidolle antamat perustelut liittyivät yleisimmin äidin omiin toiveisiin sekä käsityksiin lapsen hyvästä hoidosta (kuvio 1).¹ Neljä viidestä äidistä kertoi halunneensa viettää enemmän aikaa lapsen kanssa ja lähes yhtä suuri osa halunneensa hoitaa lasta kotona pidempään. Kaksi kolmesta perusteli lapsen kotihoitoa sillä, että lapsi oli liian pieni kodin ulkopuoliseen hoitoon, ja puolet sillä, että kotihoito on lapsen kannalta tärkeää. Sen sijaan vain hieman useampi kuin joka kymmenes äiti kertoi hoitavansa lasta kotona siksi, ettei varhaiskasvatuksen laatu vastannut äidin toiveita, ja harvempi kuin joka kymmenes kertoi, ettei halunnut muiden hoitavan lastaan.

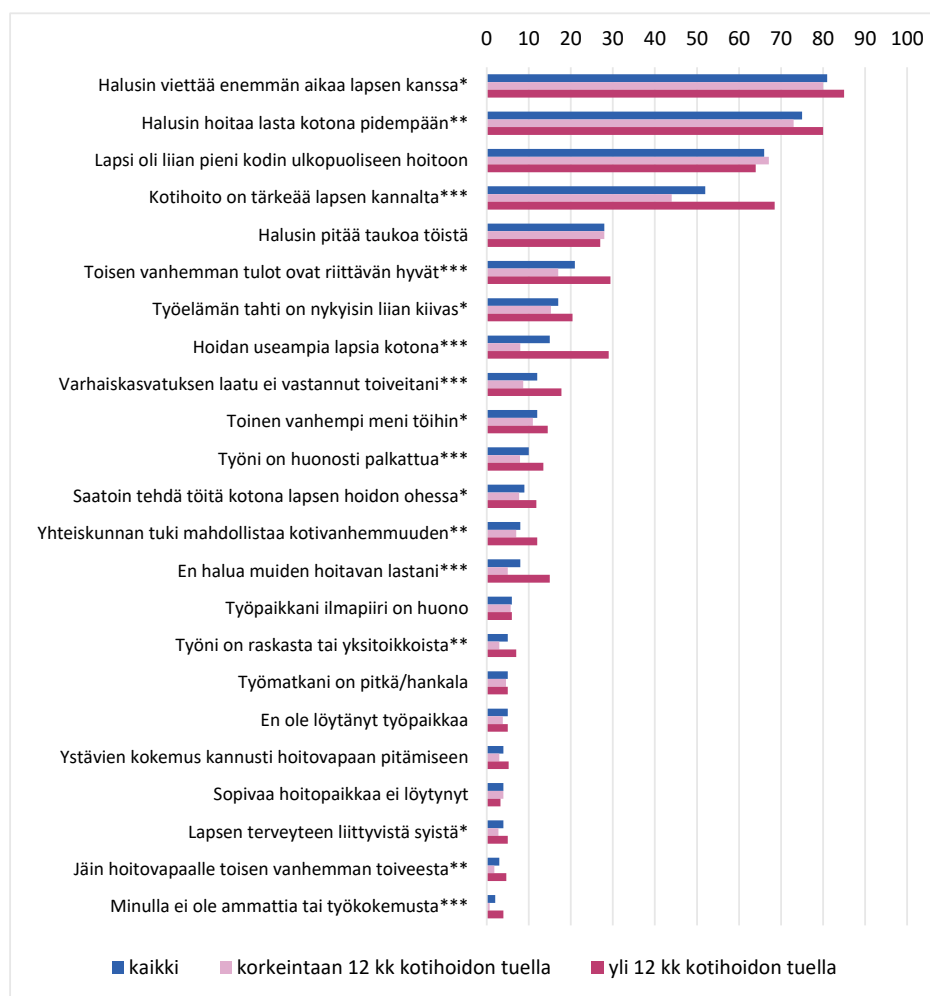
Työtilanteeseen kytkeytyvät perustelut lapsen kotihoidolle olivat selvästi harvinaisempia kuin lapsen hoidon ihanteet. Reilu neljännes äideistä kertoi halunneensa pitää taukoa töistä ja joka kuudes ilmoitti syyksi työelämän liian kiivaan tahdin. Muista työelämän työntekijöistä kertoi vain harva äiti. Yksi kymmenestä esimerkiksi kertoi lapsen kotihoidon syyksi työn huonon palkkauksen ja vain noin yksi kahdestakymmenestä työpaikan huonon ilmapiirin, raskaan tai yksitoikkoisen työn tai hankalan työmatkan. Joka

¹ Vastaajat saivat kyselylomakkeella valita erilaisten perustelujen listalta kaikki itselleen sopivat vaihtoehdot.

kymmenes äiti sen sijaan kertoi hoitaneensa lasta kotona, koska saattoi samalla tehdä töitä kotona lapsen hoidon ohessa.

Toisen vanhemman riittävän hyvät tulot olivat perusteluna lapsen hoitamiseksi kotona joka viidennen äidin kohdalla. Harvempi kuin joka kymmenes sen sijaan ajatteli, että yhteiskunnan tuki teki kotivanhemmuuden mahdolliseksi. Useamman lapsen hoitaminen kotona oli perusteluna noin joka kuudennelle äidille.

Työpaikan puuttumisen tai ammatin ja työkokemuksen puutteen kertoi perusteluksi lapsen kotihoidolle hyvin harva äiti, vaikka juuri vailla voimassa olevaa työsuhdetta tai kokonaan työelämän ulkopuolella äitiysvapaan alkaessa olleet äidit käyttivät kotihoidon tukea muita äitejä pidempään. Myöskään sopivan hoitopaikan löytymisen ongelmat eivät vaikuttaneet äideille itselleen keskeiseltä perustelulta hoitaa lasta kotona.

*** = p < ,001, ** = p < ,01, * = p < ,05 (tilastollisesti merkitsevä ero eri pituisia kotihoidon tukikausia käyttävien välillä)

Lähde: Kelan ja THL:n Perhevapaakysely 2022.

Kuvio 1. Äitien perustelut 1–2-vuotiaan lapsen kotihoidolle, kaikki äidit (n = 1430) sekä käytetyn tai aiotun kotihoidon tukikauden keston mukaan (n = 1380) (% äideistä, jotka olivat aiemmin hoitaneet, hoitivat parhaillaan tai aikoivat vielä myöhemmin hoitaa lasta kotona)

Kotihoidon tuen käytön perustelut hoitajakson keston mukaan

Äitien lapsen kotihoidolle esittämät perustelut erosivat joiltain osin sen mukaan, kuinka pitkään hän kaiken kaikkiaan oli käyttänyt tai aikoi käyttää kotihoidon tukea (kuvio 1). Yhteensä yli 12 kuukautta kotihoidon tukea käyttävät äidit eli ne, jotka olivat hoitaneet tai aikoivat hoitaa lasta kotona yli kaksivuotiaaksi, kertoivat selvästi muita äitejä useammin perusteluina etenkin kotihoidon tärkeyden lapsen kannalta (69 % yli 12 kk tukea käyttävät

vs. 44 % korkeintaan 12 kk tukea käyttävät). Pitkään lasta kotona hoitavat äidit kertoivat myös useammin syyksi sen, että toisen vanhemman riittävän hyvät tulot mahdollistivat kotihoidon (29 % vs. 17 %) ja että äiti hoiti useampia lapsia kotona (29 % vs. 8 %). Vaikka varhaiskasvatuksen laadun epäileminen (18 % vs. 9 %) tai se, ettei äiti halua muiden hoitavan lastaan (15 % vs. 5 %) olivat kaiken kaikkiaan harvinaisempia perusteluja kotihoidolle, olivat nämä perustelut kuitenkin pitkään kotihoidon tukea käyttävien äitien keskuudessa yleisempiä kuin muiden äitien keskuudessa.

Myös jotkut työhön liittyvät perustelut olivat yleisempiä yli kaksivuotiaaksi lasta kotona hoitavien kuin lyhyemmän aikaa kotihoidon tukea käyttävien äitien joukossa. Yli vuoden kotihoidon tukea käyttävät äidit esimerkiksi kertoivat muita äitejä useammin kotihoidon syyksi työn huonon palkkauksen (14 % vs. 8 %) tai raskaan tai yksitoikkoisen työn (7 % vs. 3 %). Työn laatutekijät siis työnsivät heitä muita äitejä useammin kotiin lasta hoitamaan. Myös ammatin tai työkokemuksen puute oli yleisempi, vaikka silti hyvin harvinaisen perustelu pitkään lasta kotona hoitavien äitien joukossa (4 %) verrattuna muihin äiteihin (1 %). Toisaalta pidempään kotona olevat äidit kertoivat myös muita äitejä useammin pystyneensä tekemään ansiotyötä lapsen kotihoidon ohella (12 % vs. 8 %).

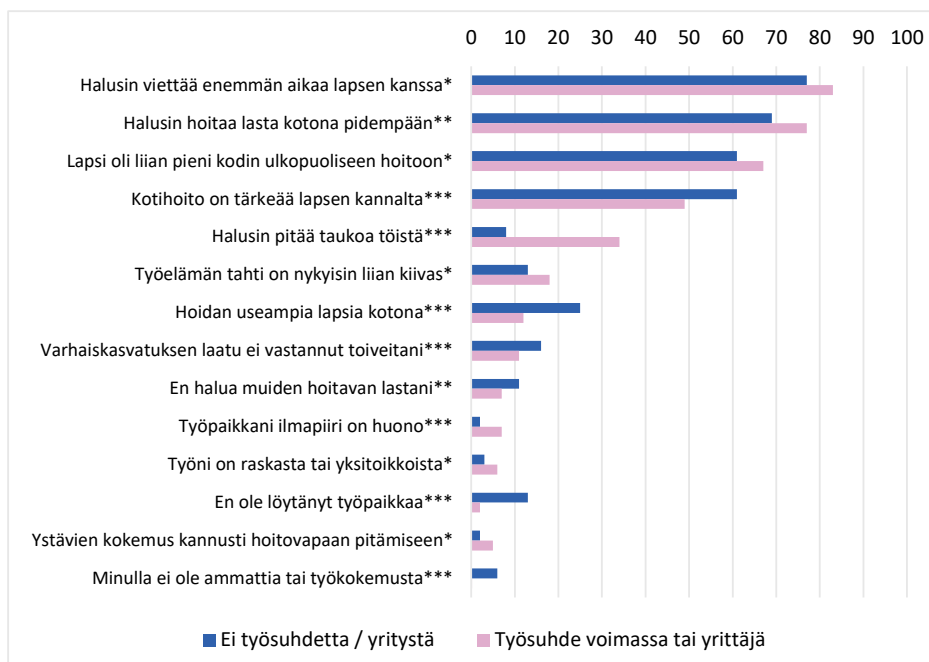
Yleisimmistä kotihoidon perusteluista halu viettää enemmän aikaa lapsen kanssa (85 % vs. 80 %) ja hoitaa lasta kotona pidempään (80 % vs. 73 %) olivat vielä yleisempiä lasta yli kaksivuotiaaksi kotona hoitavien äitien joukossa. Lisäksi he ajattelivat yhteiskunnan tuen tekemisen kotivanhemmuuden mahdolliseksi useammin kuin lyhyemmän aikaa kotihoidon tukea käyttävät äidit (12 % vs. 7 %).

Sen sijaan yhtä suuri osa äideistä riippumatta lapsen kotihoitojakson kestosta kertoi kotihoidon perusteluksi, että lapsi oli liian pieni kodin ulkopuoliseen hoitoon tai että äiti oli itse halunnut pitää taukoa työstään.

Kotihoidon tuen käytön perustelut äidin työsuhteilanteen mukaan

Lapsen kotihoidon perusteluissa oli eroa myös sen mukaan, oliko äidillä ollut äitiysvapaan alkaessa voimassa oleva työsuhte tai toimiko hän yrittäjänä (kuviot 2). Työsuhteesta lapsen kanssa äitiysvapaalle jääneiden tai yrittäjä-äitien joukossa työhön liittyvät perustelut – etenkin halu pitää taukoa työstä (34 % vs. 8 %), mutta myös työelämän kiivas tahti (18 % vs. 13 %), huono työilmapiiri (7 % vs. 2 %) sekä raskas tai yksitoikkoinen työ (6 % vs. 3 %) – olivat ehkä ymmärrettävästi yleisempiä kuin niiden äitien joukossa, joilla ei ollut voimassa olevaa työsuhdetta tai yritystoimintaa vapaan alkaessa. Jälkimmäisessä ryhmässä oli paitsi niitä, joiden työsuhte oli päättynyt ennen äitiysvapaata, myös äitejä, jotka eivät olleet ennen lapsen syntymää olleet työelämässä, esimerkiksi opiskelijoita tai työttömiä. He perustelivatkin työsuhteellisia äitejä yleisemmin – joskin silti harvoin – lapsen hoitoa kotona työpaikan (13 % vs. 2 %) tai ammatin ja työkokemuksen puuttumisella (6 % vs. 0,2 %).

Työhön liittyvien perustelujen ohella eroa oli myös lapsenhoidon ihanteisiin ja toiveisiin liittyvissä perusteluissa. Äidit, joilla oli äitiysvapaan alkaessa ollut työsuhte tai yritys, perustelivat kotihoitoa hieman yleisemmin omalla halulla viettää enemmän aikaa lapsen kanssa (83 % vs. 77 %). He myös kertoivat ilman työsuhdetta tai yritystä olevia äitejä useammin halunneensa hoitaa lasta kotona pidempään (77 % vs. 69 %) ja että lapsi oli liian pieni kodin ulkopuoliseen hoitoon (67 % vs. 61 %). Työsuhteen omaaville tai yrittäjä-äideille yhteinen aika lapsen kanssa saattoi siis olla vastapainoa työelämälle, josta he halusivat pitää taukoa. Äidit, joilla ei ollut äitiysvapaan alkaessa työsuhdetta tai yritystä, pitivät sen sijaan muita äitejä useammin kotihoitoa lapselle parempana vaihtoehtona kuin kodin ulkopuolista hoitoa ja varhaiskasvatusta: He perustelivat lapsen kotihoitoa muita äitejä yleisemmin sen tärkeydellä lapselle (61 % vs. 49 %) sekä ajattelivat muita yleisemmin, ettei varhaiskasvatuksen laatu vastaa heidän toiveitaan (16 % vs. 11 %) ja etteivät he halua muiden hoitavan lastaan (11 % vs. 7 %). Vailla työsuhdetta tai yritystoimintaa olleet myös kertoivat työsuhteellisia ja yrittäjiä useammin kotihoidon syyksi useamman lapsen hoitamisen kotona (25 % vs. 12 %).

*** = $p < ,001$, ** = $p < ,01$, * = $p < ,05$ (tilastollisesti merkitsevä ero työsuhteen tai yrittäjyyden mukaan)

Lähde: Kelan ja THL:n Perhevapaakysely 2022.

Kuvio 2. Äitien perustelut 1–2-vuotiaan lapsen kotihoidolle työsuhteen voimassaolon mukaan (n = 1430), (% äideistä, jotka olivat aiemmin hoitaneet, hoitivat parhaillaan tai aikoivat vielä myöhemmin hoitaa lasta kotona)²

Johtopäätökset

Kotihoidon tuki on suosittu tukimuoto perheiden keskuudessa: lähes 90 prosenttia perheistä käyttää tukea ainakin jonkin aikaa hoitaakseen alle kolmevuotiasta lastaan kotona. Tukea on kuitenkin myös arvosteltu sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta: tuen käyttäjistä ylivoimainen enemmistö on naisia, ja kotihoidon tuen on arvioitu heikentävän naisten asemaa työmarkkinoilla.

Tässä julkaisussa esitimme äitien kotihoidon tuen käyttöä koskevia tuloksia keväällä 2022 toteutetusta Perhevapaakyselystä, jossa 1–2-vuotiaiden lasten vanhemmilta tiedusteltiin perhevapaiden toteutunutta ja suunniteltua käyttöä sekä hoitoratkaisujen perusteluita.

Kyselyyn vastanneista äideistä lähes joka kuudes ei aikonut käyttää kotihoidon tukea lainkaan. Tukea käyttävistä äideistä hieman useampi kuin kaksi kolmesta oli käyttänyt tai suunnitteli käyttävänsä tukea korkeintaan 12 kuukautta, ja vajaa kolmannes tätä pidempään. Pitkien kotihoidon tukikausien osuus oli kyselyyn vastanneiden äitien joukossa pienempi kuin tilastojen mukaan vanhempien joukossa viime vuosina (Kela 2021). Pitkien, vähintään 13 kuukautta tukea käyttävien äitien osuus on viime vuosina tasaisesti vähentynyt (Miettinen & Saarikallio-Torp 2023).

Äidin työtilanne heijastuu kotihoidon tuen käyttöön ja sitä koskeviin suunnitelmiin. Ne äidit, joilla oli ollut voimassa oleva työsuhte äitiysvapaan alkaessa, olivat käyttäneet tai suunnittelivat käyttävänsä tukea lyhyemmän aikaa kuin ne äidit, joilla ei ollut ollut voimassa olevaa työsuhdetta. Verrattuna vuoden 2013 Perhevapaakyselyyn (Juutilainen ym. 2016) työsuhteesta äitiysvapaalle jääneiden äitien – joilla mahdollisesti oli työpaikka, johon palata myös perhevapaan jälkeen – osuus ei näytä juuri kasvaneen (2013: 67 %, nyt 70 %).

Vaikka kotihoidon tuen käyttöä perusteltiin myös työhön ja taloudellisiin mahdollisuuksiin liittyvillä tekijöillä, äidit – hoitajakson kestosta riippumatta – kertoivat selvästi yleisimmin lapsen kotihoidon syyksi lapsen hoivaan liittyvät toiveet ja ihanteet, etenkin halun viettää aikaa lapsen kanssa. Hoivaihanteiden merkitys ei tältä osin ole vuosikymmenessä juuri

² Kuviossa 2 näkyvät vain ne perustelut, joissa ero työsuhteen voimassaolon tai yrittäjyyden mukaan oli tilastollisesti merkitsevä.

muuttunut, sillä tämä perustelu oli äitien joukossa suosituin myös vuoden 2013 perhevapaakyselyssä (Närvi 2017). Moni myös piti kotihoitoa lapselle tärkeänä.

Tyytymättömyys varhaiskasvatuksen laatuun oli ehkä yllättävänkin harvinainen syy lapsen kotihoitoon samoin kuin sopivan hoitopaikan löytymisen ongelmat. Viime aikoina julkisuudessa on käyty runsaasti keskustelua varhaiskasvatuksen laadusta ja riittävästä resurssoinnista, ja tämän olisi voinut olettaa näkyvän myös lapsen kotihoidon perusteluissa. Aiemman tutkimuksen mukaan valtaosa alle kaksivuotiaiden, varhaiskasvatuksessa olevien lasten vanhemmista on tyytyväisiä varhaiskasvatuksen laatuun ja saatavuuteen (Hietämäki ym. 2017). Kaupungeissa asuvat ovat muita vanhempia kriittisempiä varhaiskasvatuspalveluja kohtaan (Siippainen ym. 2022), joten voi olla, että mediassa esille nousevat tapaukset kertovat ennen kaikkea joidenkin suurten kaupunkien todellisuudesta.

Varhaiskasvatuksen laadun tai saatavuuden epäily ei siis ainakaan tämän kyselyn valossa näytä olevan merkittävä syy kotihoidon tuen käytölle. Pitkään kotihoidon tukea käyttävät ja vailla työsuhdetta äitiysvapaan alkaessa olleet äidit epäilivät kuitenkin varhaiskasvatuksen laatua muita äitejä useammin. Harva äiti liioin perusteli lapsen kotihoitoa sillä, ettei halunnut muiden hoitavan lastaan. Tämä perustelu oli myös selvästi harvinaisempi kuin vastaavassa kyselyssä vuonna 2013 (Närvi 2017). Vaikuttaakin siltä, että äidit eivät (enää) niinkään epäile muiden tarjoamaa hoivaa ja kasvatusta, mutta arvostavat yhä itse lapsen kanssa viettämäänsä aikaa kotona.

Joillekin äideille, etenkin voimassa olevasta työsuhteesta äitiysvapaalle jääneille tai yrittäjille, lapsen hoitaminen kotona näyttäytyi taukona työelämästä, mutta muista työelämän laatuun liittyvistä työntötekijöistä kertoi vain harva äiti. Työpaikan, ammatin ja työkokemuksen puutteella ei äitien omista perusteluissa ollut juuri merkitystä siitä huolimatta, että tulosten mukaan vailla työsuhdetta olevat äidit käyttivät tai suunnittelivat käyttävänsä kotihoidon tukea pidempään, ja heikon työmarkkina-aseman tiedetään yleisemminkin yhdistyvän lapsen pidempään kotihoitojaksoihin. Vailla työsuhdetta olevat kuitenkin perustelivat työsuhteellisia äitejä yleisemmin – joskin silti harvoin – lapsen hoitoa kotona työpaikan tai ammatin ja työkokemuksen puuttumisella.

Vailla työsuhdetta tai yritystoimintaa olleet sekä pitkään lasta kotona hoitavat äidit myös kertoivat muita äitejä useammin kotihoidon syyksi useamman lapsen hoitamisen kotona sekä kotihoidon tärkeyden lapselle. Näyttääkin siltä, että osalle niistä äideistä, joiden kiinnittyminen työmarkkinoille on heikompaa, lapsen kotihoidossa on kyse paitsi työtilanteen asettamista rajoista myös kotihoidon tärkeyttä korostavista arvoista.

Lähteet

Hietämäki, J., Kuusiholma, J., Räikkönen, E., Alasuutari, M., Lammi-Taskula, J., Repo, K., Karila, K., Hautala, P., Kuukka, A., Paananen, M., Ruutiainen, V. & Eerola, P. (2017) Varhaiskasvatus- ja lastenhoitoratkaisut yksivuotiaiden lasten perheissä. CHILDCARE-kyselytutkimuksen 2016 perustulokset. Työpaperi 24/2017. Helsinki: THL.

Juutilainen, V-P., Saarikallio-Torp, A. & Haataja, A. (2016) Perhevapaat 2013 -väestökyselyn toteutus. Tiedonkeruu, aineiston edustavuus ja perustietoja vastaajista. Työpapereita 89. Helsinki: Kela.

Kela (2021) Kelan tilastollinen vuosikirja 2020. Helsinki: Kela.

Korpela, T. (2018) [Työmarkkinatukea ja vähimmäismääräisiä päivärahoja täydennetään yleisesti asumistuella ja perustoimeentulotuella](#). Kelan Tutkimusblogi 18.12.2018.

Koskenvuori, K. (2016) Perhevapaisten vaikutus eläkkeeseen 1980-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa Haataja, A. ym. (toim.): Laulu 573 566 perheestä. Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla. Helsinki: Kela, 116–135.

Kosonen, T. (2014) To work or not to work? The effect of childcare subsidies on the labour supply of parents. The BE Journal of Economic Analysis & Policy, 14(3), 817–848.

Mattila, A. (2019) Ansiotöitä vai lapsenhoitoa? Valinnanvapaus ja reunaehdot pienten lasten äitien valinnoissa. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Miettinen, A. & Saarikallio-Torp, M. (2023, tulossa) Äitien kotihoidon tukijaksot lyhentyneet – väestöryhmittäiset erot yhä suuria. Yhteiskuntapolitiikka.

Närvi, J. (2017) Äitien perhevapaat ja osallistuminen työelämään. Teoksessa Salmi, M. & Närvi, J. (toim.): Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Raportti 4/2017. Helsinki: THL, 64–104.

Peutere, L., Haataja, A., Vahtera, J., Kivimäki, M., Pentti, J. & Virtanen, P. (2014) Heikentääkö kotihoidon tuen kuntalisä äitien kiinnittymistä työelämään? Yhteiskuntapolitiikka 79(3), 291–305.

Repo, K., Moilanen, S., Siippainen, A. & Lammi-Taskula, J. (2022) Työelämä ja perheiden lastenhoito- ja varhaiskasvatusratkaisut. Teoksessa Eerola, P., Repo, K., Alasuutari, M., Karila, K. & Lammi-Taskula, J. (toim.): Lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen monet polut. Lasten, perheiden ja politiikan näkökulmia. Helsinki: Gaudeamus, 153–170.

Saarikallio-Torp, M., Miettinen, A. & Heinonen, H-M. (2020) [Kotihoidon tuen kannatus edelleen vahvaa – asenteet leikkaamista kohtaan kuitenkin lieventyneet](#). Kelan tutkimusblogi 19.2.2020.

Siippainen, A., Fjällström, S., Karila, K., Paananen, M. & Repo, K. (2022) Vanhempien ja palveluntarjoajien välisen annetun ja ansaitun luottamuksen rakentuminen. Teoksessa Eerola, P., Repo, K., Alasuutari, M., Karila, K. & Lammi-Taskula, J. (toim.): Lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen monet polut. Lasten, perheiden ja politiikan näkökulmia. Helsinki: Gaudeamus, 111–132.

Valtioneuvosto (2023) [Sosiaaliturvakomitean välimietintö, lopullinen luonnos 30.1.2023](#). Sosiaaliturvakomitean kokousmateriaaleja. Helsinki: Valtioneuvosto. (Haettu 2.2.2023.)

Österbacka, E. & Räsänen, T. (2022) Back to work or stay at home? Family policies and maternal employment in Finland. Journal of Population Economics 35, 1071–1101.

Tämän julkaisun viite:

Närvi, Johanna, Kinnunen, Anu, Lammi-Taskula, Johanna, Miettinen, Anneli & Saarikallio-Torp, Miia (2023) Äitien kotihoidon tuen käytössä näkyvät niin työtilanne kuin hoivaihanteet - Perhevapaakyselyn 2022 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 7/2023, Suomen sosiaalinen tila 1/2023. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki

Työsuojelurahasto
Arbetskyddsfonden
The Finnish Work Environment Fund

Suomen sosiaalinen tila -julkaisuissa käsitellään päätöksenteon kannalta keskeisiä ja ajankohtaisia ilmiöitä, jotka liittyvät hyvinvointiin, elinoloihin, palveluihin ja hyvinvointivaltioon. Eriarvoisuus on läpileikkaava tema julkaisuissa.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-408-033-0 (verkko)

ISSN 2323-5179 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-033-0>